

УДК 330.332.012

**Левчук О.В.**  
*кандидат економічних наук, доцент  
Вінницького торговельно-економічного інституту  
Київського національного торговельно-економічного університету*

## ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ РИНОК КАПІТАЛІВ

### GLOBAL PROBLEMS OF UKRAINE'S INTEGRATION IN THE GLOBAL CAPITAL MARKET

#### АНОТАЦІЯ

Проаналізовано особливості участі України у світових інвестиційних процесах, підрахована потреба України в прямих іноземних інвестиціях, визначено найбільш привабливі для іноземних інвесторів галузі економіки України та напрями державного регулювання процесу залучення прямих іноземних інвестицій у національну економіку.

**Ключові слова:** інвестиції, інвестиційна діяльність, приватизація, концесія, риси іноземного інвестування в Україні, прямі інвестиції, портфельні інвестиції.

#### АННОТАЦИЯ

Проанализированы особенности участия Украины в современных инвестиционных процессах, подсчитана потребность украинской экономики в прямых иностранных инвестициях, обозначены наиболее привлекательные отрасли национальной экономики с точки зрения потенциального инвестора, а также очерчены основные вехи государственного регулирования процесса привлечения иностранных инвестиций.

**Ключевые слова:** инвестиции, инвестиционная деятельность, приватизация, концессия, черты иностранного инвестирования в Украине, прямые инвестиции, портфельные инвестиции.

#### ANNOTATION

The peculiarities of Ukraine's participation in the global investing process concerning foreign direct investments have been analyzed, the most attractive fields of Ukrainian economy for foreign investors have been established and the directions for state regulations of the process of foreign direct investments attraction into the national economy have been outlined.

**Keywords:** investments, investment activity, privatization, concession, features of foreign investment in Ukraine, direct investment, portfolio investment.

**Вступ.** Ефективна інтеграція національної економіки в сучасну світогосподарську систему на даному етапі трансформації вимагає структурної перебудови всього народногосподарського комплексу України, оптимізації зовнішньої торгівлі, розвитку експортного потенціалу. Розвиток взаємовигідного співробітництва з усіма центрами світової цивілізації відповідає інтересам України. Очевидно, що держава не зможе повністю розв'язати економічні проблеми без створення умов, що дійсно сприятимуть залученню іноземних інвестицій і кредитів.

**Постановка завдання.** Завдання статті полягає в тому, щоб дослідити основні проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в українську економіку, визначити найбільш привабливі з точки зору іноземних інвесторів галузі національної економіки, визначити обсяг іно-

земних інвестицій на душу населення та провести аналіз країн – донорів іноземного капіталу в Україну.

**Результати дослідження.** Активна міграція міжнародного капіталу між країнами світу на даному етапі є найважливішою складовою частиною і формою міжнародних економічних відносин. Це явище почало активно розвиватися в період становлення світового господарства. Але, порівнюючи вивезення капіталу із зовнішньою торгівлею, варто звернути увагу на деякі суттєві розбіжності між ними. При реалізації товарів на зовнішньому ринку резиденти реалізують вміщену в них додану вартість, створену працівниками їх підприємств. Але за таких умов відбувається лише одноразова реалізація доданої вартості, тоді як при міграції капіталу вона привласнюється безперервно – до того часу, поки переміщений за кордон капітал перебуває у власності монополії [1].

Як відзначає Н.О. Кухарська, основними рисами сучасної міграції капіталів є [2]:

– підвищення ролі держави у вивозі капіталу; держави самі стають активними фінансовими експортерами;

– посилення міграції приватного капіталу між промислово розвинутими країнами (це пояснюється структурними змінами в економіці, розвитком капітало- та наукомістких технологій тощо);

– збільшення частки прямих закордонних інвестицій – капіталовкладень у зарубіжні підприємства, що забезпечують контроль інвестора над ними.

У широкому розумінні міжнародними є ті інвестиції, реалізація котрих передбачає взаємодію учасників, які належать до різних держав. Кожна країна, тобто національна економіка, володіє певними інвестиційними ресурсами, що складаються з її власних (національних) та іноземних інвестицій. Ці ресурси можуть використовуватися як для внутрішнього, так і для зарубіжного інвестування.

У вузькому розумінні міжнародний рух капіталів репрезентує процеси у реальному секторі: його об'єктом є виробничі потужності, а сам цей рух забезпечується сукупністю мікроекономічних, приватних інвестиційних потенціалів.

В сучасній економічній теорії розрізняють дві основні форми міжнародних інвестицій – портфельні і прямі.

Портфельні інвестиції – це суто фінансові активи у вигляді облігацій та акцій, які деномінуються у національну валюту.

Проте більш поширеними є у наш час прямі інвестиції, які являють собою реальні капіталовкладення в підприємства, землю, основні виробничі фонди або ж здійснюються за допомогою експортних інвестиційних товарів чи передачі технологій, досвіду управління, коли інвестор зберігає контроль над інвестованим капіталом. Прямі інвестиції використовуються, як правило, при створенні нових фірм (спільних підприємств) або ж для встановлення контролю над діючою фірмою шляхом закупівлі контрольного пакету акцій. У міжнародній практиці прямі інвестиції широко застосовуються ТНК для виробництва готової промислової продукції, видобутку сировини, розширення сфери послуг. Вони є важливим каналом міжнародного переміщення приватного капіталу.

За роки незалежності в Україні декілька разів мінялися умови інвестиційної діяльності для іноземних нерезидентів. Основним законом, що регламентує порядок здійснення іноземного інвестування в нашій країні, є Закон України «Про режим іноземного інвестування», прийнятий Верховною Радою України у 1996 році.

На сьогоднішній день в Україні діє близько 100 законодавчих і підзаконних нормативних актів, що регулюють залучення і реалізацію іноземних інвестицій. Проте, рівень законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності в Україні взагалі і іноземних інвесторів зокрема досі не можна визнати оптимальним. Основною проблемою у цій сфері є часті і непередбачувані зміни вимог закону та підзаконних актів. Часом ці зміни суперечать здоровому глузду й економічним законам. Зрозуміло, що в період трансформації економіки і суспільних відносин держава не може вести пошук адекватних законодавчих важелів регулювання, однак діючі суб'єкти мають потребу хоча б у мінімальних гарантіях стабільності.

Складність регулювання інвестиційної діяльності полягає в тому, що вона охоплює різнобічні області економічного життя – сферу науково-технічного прогресу, державне управління економікою, фінансово-банківську діяльність, комерційний розрахунок підприємств, ціноутворення тощо.

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 1 січня 2015 року становив 45,916 млрд дол., що на 11,140 млрд дол., або на 19,5% менше показника на початок року у 57,056 млрд дол., повідомляється на сайті Державної служби статистики України [3]. Так, за інформацією Державного комітету статистики України, дані наводяться без урахування тимчасово окупованої території Автономної Рес-

публіки Крим і Севастополя. Крім того, варто зазначити, що за минулий 2014 рік, за офіційним курсом Національного банку України, гривня знецінилася до долара США удвічі – до 15,7686 грн/дол. на 1 січня 2015 року. Зниження обсягу інвестицій переважно зумовлене курсовою різницею, за рахунок чого акціонерний капітал знизився на 12,247 млрд дол., тоді як вплив акціонерного капіталу за рік був незначним і становив 1,167 млрд дол. за одночасного надходження 2,452 млрд дол. нових інвестицій.

Інвестиції надходили із 131 країни світу. Основними інвесторами України, на яких припадає 83% від загального обсягу інвестицій, залишилися Кіпр – 13,711 млрд дол., Німеччина – 5,721 млрд дол., Нідерланди – 5,112 млрд дол., Австрія – 2,526 млрд дол., Велика Британія – 2,146 млрд дол., Британські Віргінські острови – 1,998 млрд дол., Франція – 1,615 млрд дол., Швейцарія – 1,391 млрд дол. та Італія – 999,1 млн дол.

Більша частина інвестицій припадає на українську промисловість – 14,817 млрд дол., або 32,3% прямих інвестицій, а також на установи фінансової і страхової діяльності – 11,537 млрд дол., або 25,1%, підприємства оптової і роздрібно-торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 6,019 млрд дол., або 13,1%, організації з роботи з нерухомістю – 3,804 млрд дол., або 8,3%, наукові і технічні організації – 2,837 млрд дол., або 6,2%.

Заборогованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговельними кредитами та іншими зобов'язаннями перед прямими іноземними інвесторами на кінець року становила 8,568 млрд дол., загальний обсяг прямих інвестицій, включаючи акціонерний капітал і боргові інструменти, – 54,484 млрд дол.

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу на кінець року становив 6,352 млрд дол., зокрема до країн ЄС – 6,036 млрд дол., або 95% від загального обсягу. Прямі інвестиції з України надходили до 46 країн світу, зокрема найбільша частка припадає на Кіпр (91,6%) [3].

Вимоги українських прямих інвесторів за борговими інструментами до підприємств прямого інвестування за кордоном на кінець року становили 212 млн дол., загальний обсяг прямих інвестицій з урахуванням акціонерного капіталу і боргових інструментів – 6,564 млрд дол.

За даними агенції УНІАН, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів), без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, на 1 жовтня 2014 року становив 48,523 млрд дол., що на 8,469 млрд дол., або на 14,86%, менше від показника на початок поточного року в 56,992 млрд дол. [4].

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в Україну в 2013 році становив 2,860 млрд

дол., що удвічі менше від показника 2012 року в 6,013 млрд дол.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ) в Україну з країн світу станом на 01.01.2014 р. представлений у таблиці 1 (табл. 1). В перерахунку це становить 95 доларів США на душу населення. У 2004 році відповідний показник складав 140 дол. США. У більшості постсоціалістичних країн цей показник значно вище. Наприклад, у Чехії – 4 тис. дол., в Угорщині – 2,4 тис. дол., у Польщі – 1 тис. дол. США.

Потреба ж України в прямих іноземних інвестиціях обчислюється у 48-50 млрд дол. США.

Таблиця 1  
Прямі іноземні інвестиції в Україну  
в розрізі країн світу

Країна	Обсяги прямих інвестицій на 01.10.2011, млн дол. США	у % до підсумку
<b>Усього</b>	<b>48466,2</b>	<b>100,0</b>
у тому числі:		
Кіпр	12089,1	24,9
Німеччина	7287,5	15,0
Нідерланди	4914,4	10,1
Австрія	3447,8	7,1
Велика Британія	2504,4	5,2
Франція	2222,0	4,6
Швеція	1755,6	3,6
Віргінські острови (Брит.)	1561,4	3,2
США	1082,0	2,2
Італія	941,9	1,9
Швейцарія	925,6	1,9
Польща	890,2	1,8
Інші країни	5404,8	11,4

Джерело: Державний комітет статистики України [3]

На Кіпр припадає майже 25% усього іноземного інвестування, на США – 2,2%, Німеччину – 15,0%, Нідерланди – 10,1%, Російську Федерацію – 7,1% (табл. 1).

Варто звернути увагу на те, що при незначному рівні іноземних інвестицій в Україну витік капіталу з країни, починаючи з 1991 року, оцінюється, за різними даними, від 10 до 20 млрд дол. США. Коли Україні терміново потрібні свіжі грошові вкладення в її нездорову промислову інфраструктуру, країна, по суті, є експортером капіталу.

Відкритість економіки і створення однакових конкурентних умов з вітчизняними інвесторами стимулюють приплив іноземного капіталу. Насамперед інвесторів цікавлять підприємства, які за короткий час можуть забезпечити повернення вкладеного капіталу з отриманням найбільшого прибутку.

Якщо розглядати прямі інвестиції за секторами економіки, то найбільш привабливими в Україні є такі галузі економіки:

– оптова торгівля і посередництво в торгівлі – 996,3 млн дол. (15% від загального обсягу інвестицій);

– харчова промисловість і переробка сільськогосподарської продукції – 988,3 млн дол. (14,8%);

– машинобудування (виробництво машин, електричного, транспортного й електронного устаткування) – 597,3 млн дол. (9,0%);

– транспорт і зв'язок – 524,8 млн дол. (7,9%);

– фінансова діяльність – 490,9 млн дол. (7,4%);

– операції з нерухомістю, здавання в найм і послуги юридичним особам – 347,9 млн дол. (5,2%);

– металургія і обробка металу – 338,0 млн дол. (5,1%);

– хімічна і нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових і пластмасових виробів) – 319,3 млн дол. (4,8%).

Крім того, перспективними для іноземних інвесторів галузями є: товари народного споживання, агропромисловий сектор, інформаційні технології й програмне забезпечення, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища і туризм.

Сектор енергетики потенційно також може залучити об'ємні інвестиції, але після того, як відбудеться її реструктуризація й приватизація. Прийняття у 1999 році Угоди про частковий розподіл продукції поліпшило перспективу значних іноземних інвестицій у видобуток нафти, газу та вугілля. Міні-будівельний бум, що спостерігається останнім часом, створює попит на якісні будматеріали, ручне будівельне устаткування та оздоблювальні матеріали.

Українську ж сторону цікавлять інвестиції в енергозберігаючі технології, ТЕК, агропромисловий комплекс, металургію, авіабудування, галузі транспорту і зв'язку. У першу чергу варто підтримувати ті напрями виробничої діяльності, які швидко дають кінцеву продукцію, насичують внутрішній ринок, мають значний експортний потенціал, сприяють зайнятості населення. Такими галузями є легка і харчова промисловість, машинобудування і приладобудування, металургія, хімічна промисловість. В агропромислому комплексі – це технології переробки і збереження сільськогосподарської продукції. Останній напрям може бути найбільш перспективним, оскільки в Україні сконцентровано до 40% світових чорноземів. Однак це зростання багато в чому залежить від внеску уряду в реальну політику приватизації сільського господарства і швидкого втілення цієї політики.

Для об'єктивної оцінки ролі іноземних інвестицій в українській економіці необхідно врахувати, поряд з позитивними моментами, і низку можливих негативних наслідків. Пріоритетну увагу західні фірми приділяють видобутку й експорту сировинних ресурсів України. Це може спричинити швидке вичер-

пання національних запасів ресурсів, які не відтворюються, а також до подальшого посилення позицій видобувних галузей, які і без того гіпертрофовані. Слабкість державного регулювання питань щодо залучення іноземного капіталу і відсутність жорсткого контролю над дотриманням екологічних норм створюють умови для перенесення на територію України виробництв, що згортають у промислово розвинутих країнах, які забруднюють навколишнє середовище.

**Висновки.** З метою оптимізації участі України вважаємо за доцільне на державному рівні обмежити вивіз капіталу з країни, стимулювати його реінвестування, підвищити зацікавленість потенційних інвесторів у внесках коштів у виробничу сферу, удосконалити систему ліцензування й контролю за рухом капіталу в Україні та за її межами, установити чіткі строки функціонування інвестиційного капіталу. Іноземне інвестування повинне розглядатися як імпульс до економічного росту, а не заміник внутрішніх інвестицій.

Організаційними засобами залучення додаткових інвестиційних коштів можуть стати приватизація, концесія та компенсаційне співробітництво.

Принципового значення тут набуває проблема власності, яка зводиться в умовах України до відносин з приватною власністю, а також до масштабів і темпів приватизації. Проте значення приватизації не повинне обмежуватися тільки фінансовими міркуваннями. Головними є довгострокові структурні зрушення, створення сприятливого для бізнесу підприємницького клімату, забезпечення сталого економічного зростання, про що свідчить досвід таких країн, як Німеччина, Чилі, Іспанія, Тайвань, які раніше вдало здійснювали масштабну приватизацію.

---

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герчикова И.Н. Международные экономические организации. – М.: Консалтбанк, 2007. – 624 с.
2. Кухарська Н.О., Харічков С.К. Міжнародна економічна діяльність України: навчальний посібник. – Х.: «Одіссей», 2006.
3. Макроекономічні показники [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
4. Девальвація гривні призвела до падіння прямих іноземних інвестицій в Україну майже на 20% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/1045184-devalvatsiya-grivni-prizvela-do-padinnya-pryamih-inozemnih-investitsiy-v-ukrajinu-mayje-na-20.html>.